

ПСИХОЛОГИЯ НА МАКЕДОНИЗМА

Иван Цанов

София, 2009 г.

Психология на македонизма

© Автор: Иван Цанов Цанов, 2009

© Издател: Сдружение “Асоциация на българските плувци”, 2009

Българска. Първо издание.
Формат 60x84/16. Печатни коли

ISBN: 978-954-92314-4-1
София, 2009 г.

Всички права са запазени! Не се разрешават копиране, възпроизвеждане и разпространение на текста, снимки или на части от тях по какъвто и да е начин без писменото разрешение на издателя.

Авторът носят пълна отговорност за оригиналността на произведението, както и за грешки допуснати по негова вина.

Съдържание

Увод

Първа глава. Психологическа система на македонизма

- 1.1. Същност на македонистката психология
- 1.2. Носители на македонистката психология
- 1.3. Основни психологически похвати на македонизма

Втора глава. Развитие на македонистката психология

- 2.1. Зараждане на македонистката психология
- 2.2. Настояще на македонистката психология
- 2.3. Бъдеще на македонистката психология

Трета глава. Психологическо противодействие срещу македонизма

- 3.1. Необходимост от психологическо противодействие срещу македонизма
- 3.2. Психологически натиск срещу македонизма
- 3.3. Психологически техники за противодействие срещу македонизма

Заклучение

Литература и Интернет източници

За автора

Съдържание на английски език (Table of contents in English)

Увод

„Психология на македонизма” прави първи научнопопулярен опит на български език да анализира и интерпретира психологическата система на македонизма, да проследи в исторически ракурс развитието на македонистката психология, както и да предложи някои начини за психологическо противодействие срещу този антибългарски психологически феномен.

Изложението е структурирано класически с увод, три глави, заключение, списък на използваната литература и Интернет източниците. Накрая се дават кратки данни за автора и съдържанието преведено на английски език.

В *първа глава* се разглежда психологическата система на македонизма. Вниманието последователно се спира върху същността на македонистката психология, носителите (субектите) на този вид психология и основните психологически похвати на македонизма.

Втора глава е посветена на развитието на македонистката психология в хронологичен аспект. Започва се със зараждането на македонистката психология, преминава се през нейното настояще и се завършва с прогнози за евентуалното ѝ бъдещо развитие.

Трета глава се занимава с психологическото противодействие срещу македонизма. Тук в началото се обосновава необходимостта от психологическо противодействие срещу македонизма, после се говори за психологическия натиск срещу него и накрая се представят някои възможни психологически техники за противодействие срещу това уродливо явление.

Стилът на написване и изложение съвсем съзнателно са избрани да бъдат научнопопулярни, за да може представеното да достигне до по-голяма читателска аудитория. Старали сме се да бъдем разбираеми без да излизаме прекалено много извън границите на научното повествование и изискванията на научната методология.

Краткостта (на места телеграфността) също е предварително целен резултат. Живеем във времена, когато все по-малко хора имат време и желание да четат, а и животът ги притиска жестоко и неумолимо отвсякъде. Не подлежи обаче на съмнение, че психологията на македонизма интересува повечето българи, независимо от това къде живеят – в Родината или извън нея, на колко са години, какъв е социалният и демографският им профил. Именно за всички тях е предназначена тази малка книжка.

Глава първа. Психологическа система на македонизма

1.1. Същност на македонистката психология

Едностранчиво осветляване на македонистката проблематика

За македонизма е писано доста. Дори прекалено. Но при внимателното вглеждане в изворите и след прочита на многобройните литературни източници установяваме един безспорен факт – македонизмът е осветлен и интерпретиран едностранчиво. Какво имаме предвид? Македонизмът е изследван преди всичко от историческата наука и историците [1] [2]. Науката за старината наистина добре се е постарала. Налице са значими произведения, събран и анализиран е огромен фактологичен материал, извършени са дори теренни проучвания. Българската история е изпълнила своя дълг.

Срещат се и интересни и задълбочени политико-историографски и великолепно лингвистични изследвания [3] [4] [5]. В изучаването на македонизма обаче остават неизследвани и непокрити цели обширни бели полета и даже сектори. Липсват например икономическите и крайно оскъдни са социологическите, политологическите и юридическите анализи на македонизма. Вероятно тук празнините не могат да бъдат запълнени бързо, лесно и всеобхватно.

Напълно неприемлива обаче е липсата на изследвания за психологията на македонизма. Това е наистина парадоксално и дори трудно обяснимо. Не бива нито за миг да забравяме, че македонизмът е преди всичко психология (но не само) – той откъдето и да го погледнеш си е менталност, начин на мислене и съответно македонистко психологическо поведение. Тази малка книжка ще направи опит да запълни донякъде един голям недостиг на специфичен вид знание като ние ще се занимаваме именно и основно с македонистката психология. Доколкото засягаме друга тематика това ще бъде в пряка или косвена връзка с основния ни предмет на изследване – психологията на македонизма. Всъщност не е възможно да се пише само и единствено за „чистата“ психология на македонизма. При анализа на македонистката психология изследователят неизбежно се натъква на исторически, политически, икономически, идеологически, верски, езикови и др. аспекти, допирни точки и успоредици. Но другояче и не би могло да бъде. Македонистката психология не е „чист“ психологичен феномен, както впрочем и всяка друга групова психология.

Интерпретация на македонизма в балканските страни

Нещата около македонизма още повече се усложняват тъй като той се интерпретира по коренно различен начин в различните балкански страни и най-вече в тези от тях, които непосредствено граничат с Република Македония – цитаделата на македонизма.

В *България* македонизмът е натоварен с крайно негативно значение и смисъл. Обикновеният българин например тълкува понятието (думата) македонист приблизително по следния начин – глупав човек (будала), който живее на територията на Република Македония, мразещ всички свои съседи (в миналото най-много българите, днес най-много гърците, а утре вероятно най-много албанците), и имащ невярна и въртоглава обща представа за своето минало, настояще и бъдеще. Думата македонист в България е дори обидна и като правило хората не обичат македонистите. Всекидневното българско съзнание обаче не прави разлика между „македонизъм“ и „македонист“. Македонизмът е

явлението, а македонистът е носителят (субектът) на македонизма. Това обаче се разбира само от специалистите и учените.

В *Република Македония* понятието македонизъм не се използва в научния и всекидневния езиков оборот. Смята се, че македонизмът е българска измислица, пореден опит на „великобългарските шовинисти“ да атакуват страната и „македонците“. Съвременният типичен жител на държавата край Вардар изобщо не схваща и съвсем не се интересува от тънката разлика между „македонизъм“ и „македонство“ – съответно между „македонист“ и „македонец“. За него като правило всичко македонско е добро, а всичко немакедонско – лошо. Тази елементарна черно-бяла оптика е много характерна за македонистите, както ще стане ясно по-нататък в изложението.

Македонизмът в *Гърция* не се разбира нито в българския, нито в „македонския“ смисъл. Това се предопределя и от езикови обстоятелства (гърците не могат прецизно да нюансират езиково разликата „македонист“ – „македонец“, за разлика от българите), но основното са напълно противоположните същностни гледища на трите държави. Там много трудно разбират смисъла на македонизма разглеждан през призмата на българската гледна точка, а към „македонската“ такава изпитват силна алергия, граничеща с почти необузdana непоносимост, дори придружена с опити за неприкрита физическа агресия. С две думи, гърците си имат тяхна интерпретация на македонизма – напълно различна и от българската, и от „македонската“. Казано съвсем накратко – съществува и гръцки македонизъм (да си спомним двумилионната демонстрация в Солун под надслов „Македония е гръцка!“), но той е извън обсега на нашия изследователски интерес. Ние се занимаваме само с „македонския“ македонизъм.

В Албания, Косово, Сърбия, Черна гора, Босна и Херцеговина и Хърватия в момента почти не се интересуват от македонизма, поне не в смисъла, който българите влагат в това понятие.

Излизайки извън региона на Балканите само отбелязваме, че в световен мащаб и глобално погледнато македонизмът е като черна кутия – нито го знаят, нито са го чували, нито вероятно ще искат да разберат нещо детайлно за него за бъдеще, той си остава западно балкански локалитет с крайно слаба планетарна значимост.

Защо македонизъм?

Действително защо македонизъм? Не може ли да наречем македонизма и по друг начин? Можем, разбира се. Например 1) буцефализъм, 2) фиромизъм, 3) вардаризъм. Да видим обаче дали това е адекватно и дали лансираните нови понятия са по-добри от старото понятие македонизъм.

Буцефализмът идва от името на любимия кон на Александър Велики (Македонски) – Буцефал (на македонски ез. – Букефал, на гръцки ез. – Βουκεφάλος). В превод от гръцки език Буцефал означава буквално „бича глава“. За този удивителен жребец от древността до нас са достигнали многобройни легенди, добре описани от Плутарх и Плиний Стари. Но това е съвсем друга тема и различна проблематика. Буцефал има в случая символно значение и оттук пряката връзка с македонизма. Твърди се, че след като купил Буцефал от някакъв търговец Филип II Македонски (бащата на Александър Велики) бил казал на сина

си: „Трябва да си търсиш друго, достойно за теб царство, защото Македония ще бъде много малка за тебе и няма да ти стигне.“

Една от най-характерните черти на македонизмът е, че той се опитва да направи всичко възможно за да изнесе македонистката политическа философия, македонистката идеология и македонистката психология извън териториалните предели на днешната Република Македония. От тази гледна точка и символното и преносното значение на буцефализма – той би могъл да се използва като термин.

Терминът „буцефализъм“ е пуснат за първи път в употреба от македонските българи и вече е приет от почти всички в Република Македония, които се противопоставят на тезата, че съвременните „македонци“ са родственици с античните македонци. Терминът се ползва дори като подигравка и за да се покаже образно комичността на визираната „теория“. Буцефализмът обаче в крайна сметка не е подходящият термин – не можеш да наричаш македонизма буцефализъм, защото Буцефал и Александър Велики нямат нищо общо със съвременните македонци – жители на Република Македония. Това просто не е вярно. Ако го твърдим ставаме дори за присмех.

Фиромизмът като че ли е по-подходящ термин от буцефализма. Той произлиза от името на Бившата Югославска Република Македония на английски език и по-точно от нейното кратко изписване и произнасяне на езика на Шекспир – **Former Yugoslav Republic of Macedonia (FYROM)**. По аналогия обитателите на тази държава биват наричани от немалко българи „фироми“ или „фиромци“. Това обаче е донякъде леко обидно, макар и напълно точно от формална гледна точка. Най-същественният аргумент срещу термина фиромизъм обаче е от друго естество. Рано или късно името FYROM ще бъде променено – т.е. терминът, ако го възприемем, няма да просъществува дълго. Македонизмът обаче е относително стар феномен, а и вероятно никога няма да отмре напълно. Не трябва да вземаме желаното за действително.

Вардаризмът е ясно отграничен термин и при него няма двусмислие – всеки го свързва с реката Вардар, която тече през територията на Република Македония. Гърците наричат същата река обаче със съвсем друго име – Аксиос, така че са изключени каквито и да е недоразумения. Река Вардар е най-дългата и най-важната река във физико-географската област Македония. Вардаризмът е добър термин за употреба от българите, но също страда от сериозни недостатъци. Първият недостатък е, че лесно може да бъде сбъркан с друг термин – „варваризъм“; не че македонизмът е много различен от него, но може да възникнат галиматии. Вторият недостатък, от гледна точка на самия македонизъм и нашата интерпретация за него е, че той не покрива трите области на географската област Македония – река Вардар не тече през Пирин и българска Македония. Македонизмът, както ще видим по-нататък при неговия анализ, има много силна психологическа представа (визия) и провежда постоянна психологически пропаганда за трите „разделени“ части на Македония – Вардар, Егей (Бяло море) и Пирин. Следователно и вардаризъм не е подходящият термин.

Всъщност македонизъм (явлението) и македонисти (носителите на македонизма) са си най-сполучливите понятия. Българите, дори и зле образованите, безпогрешно правят разлика между македонизъм и македонство, както и между македонист и македонец. За нас македонистът е жител (и то не

всеки) само на днешната Република Македония, а македонецът е българин от географската област Македония. За българите българин и македонец е едно и също, както българин и шоп или българин и добруджанец. Също така македонизмът е термин, който се наложи с времето и придоби гражданственост. По тази причина ние няма да нарушаваме общоприетото разбиране и ще се придържаме и ще боравим с термина македонизъм.

Македонистка психология

Досега говорихме главно за македонизма, но почти не стана дума за неговата психология. Преди да кажем обаче най-важното за психологията на македонизма, да споменем накратко за самата психология.

Психологията (от гръцки ез. *psyche* – т.е. душа и *logos* – т.е. учение, наука) е наука за развитието и функционирането на човешката психика; учение за душата и душевното. Съвременната психология извървя дълъг път в своето научно развитие и съществено се отличава от класическата (старата) психология на Вилхелм Вунд (1832-1920) – бащата на експерименталната психология [6]. Днес тази фундаментална наука за човека е разклонена в множество направления (вече над 80) – като едни от най-значимите са общата психология, социалната психология, психологията на личността, възрастовата психология, трудовата психология, медицинската психология и т.н. Голям проблем е, че всъщност в наши дни не съществува единна психология – има различни психологични школи и направления, които се различават съществено в анализа и тълкуването на психичните факти, явления и процеси – аналитична психология, хуманистична психология, когнитивна психология и др. Все пак психологията запазва относително непроменено основното си същностно ядро – тя продължава да си е наука за човешката психика и човешкото мислене. Всичко това ни води до логичния извод – психологията на македонизма би могла да се интерпретира психологически по различни начини, но в крайна сметка тя има и общи, неизменяеми черти.

Македонистката психология е сложен феномен за изучаване. Тя трябва да се изследва в три основни, но различни измерения – същностно (що е то), историческо (минало, настояще, бъдеще) и практическо (как да ѝ се противодейства). Това е цел, която може да бъде реализирана само от научни екипи, българските институции и целокупната българска нация и то в рамките на продължителен период от време. Нашата задача в случая е много по-скромна – само маркираме най-важните, според нас, проблемни полета. Повтаряме, че когато говорим за македонистката психология, в случая ние имаме предвид най-вече явлението, а не толкова отделните ѝ носители (субектите на македонизма). Както ще видим по-нататък има разлика между двете неща.

Македонистката психология съдържа в себе си както рационални, така и ирационални компоненти. Някои от ирационалните компоненти отчетливо се наблюдават, други обаче с голяма трудност могат да бъдат дори описани. Става дума за македонисткото колективно несъзнавано. От времето на К. Г. Юнг обаче няма очевиден напредък в изследването на тази важна компонента на колективната психика [7].

Македонистката психология има черти на система, ето защо ние я разглеждаме именно като такава. *Македонистката психология е система*

защото е цялостно образувание, което представлява единство от закономерно разположени части (елементи) намиращи се помежду си във взаимна свързаност. Щом е система македонистката психология е най-добре да бъде изследвана с помощта на системния подход [8]. В случая основната процедура е построяване на обобщен модел, който отразява взаимовръзките на реалния обект на изследване. Това именно и ще направим.

Според нас македонистката психология има следните най-характерни психологически части (елементи), действащи в неразривно единство: 1) Разграниченост; 2) Раздвоеност; 3) Изразителност (експресивност); 4) Настъпателност; 5) Субективистичност. Нека разгледаме тези най-характерни черти една по една по-подробно.

Разграниченост

Най-същественният елемент на македонистката психология е нейната разграниченост. Тази психологическа разграниченост на македонизма най-ясно може да се илюстрира с един от неговите лозунги – „Не сме нито сърби, нито българи, нито гърци – македонци сме“. При македонизма разграничеността има и е придобила хипертрофирани размери. Без тази разграниченост на психологическо ниво македонизмът не може да съществува ментално на практика. По принцип всяка обособена съвременна нация се разграничава психологически от другите такива, което е една от важните черти на нейната самоидентификация. При македонизма обаче разграничеността като че ли е основният психологически самоидентификатор.

Разграничеността на македонизма се поддържа и самовъзпроизвежда по всички възможни линии – историческа, етническа, езикова, географска, вижда се дори от македонисткия фолклор.

Най-силната разграничителна линия на македонизма е срещу българството (българщината). Другояче и не би могло да бъде. Македонистката психология е произлязла от българската психология (със силни влияния и на великосръбската психология), еманципирала се е от нея, вече е напълно укрепнала, но и в наши дни продължава да използва всяка възможност да покаже своята различност (разграниченост). Именно произхода на македонистката психология от българската (звучи като логически и исторически абсурд, но е самата действителност) я прави така яростна срещу психологията, от която фактически е произлязла. Тук се е самоотключил и психологическият феномен проекция, и то в неговия отрицателен вариант. Психологията на македонизма проектира (прехвърля) собствените си негативни черти върху психологията на българите като по този начин сменя собствената си психологическа свръхнапрегнатост и голяма вътрешна несигурност. Разбира се, македонистката психология, включва в себе си и някои положителни черти. Тя не е черният дявол, макар и все пак да е част от злото, което броди по света.

Раздвоеност

Македонистката психология е раздвоена в самия си психологически фундамент. Нейното психологическо ядро още не е изкристализирало напълно. Твърде вероятно е тази раздвоеност да просъществува много дълго в хронологичен аспект. Раздвоеността е между двата крайъгълни камъка на македонистката психологическа идентификация и самоидентификация – 1)

славянски македонизъм и 2) античен македонизъм. Славянският македонизъм все пак преобладава. Славянският македонистки идентификатор и самоидентификатор са по-стари като хронология, имат и доста силно развита митологично-идеологична основа. Античният македонистки идентификатор и самоидентификатор са доста по-ново явление.

Между славянската и античната македонистка идентификация и самоидентификация се наблюдава видимо противоречие. Не става дума за политическо или историческо такова, а за чисто психологическо. Противоречието се обективира (проявява) психологически по много интересен начин. Това е като борба на два приблизително равнопоставени мотива, която борба е прецизно описана в психологията на личността и конфликтологията (вътрешноличностен конфликт) [9]. В крайна сметка един от двата мотива (самоидентификатори) ще надделее. Не е възможно психологически те дълго да останат да съжителстват в относително единство. Не може да се каже кой от двата обаче – славянският или античният. Раздвоеността със сигурност ще просъществува още дълго.

Раздвоеността на македонистката психология е обусловена и от противопоставянето ѝ на българската и на гръцката психологии. Последните са много стари и много мощни психологически противници на македонизма. Македонистката психология лавира в борбата (на психологическо ниво) срещу като цяло по-силните и утвърдени българска и гръцка психологии, като така прави опит да съедини собствената си раздвоеност. По този начин психологията на македонизма се стреми да ги разграничи – няма как българската и гръцката психологии да са идентични (славянобългарска и елинистично-антична противопоставеност) – и по този начин да води борбата срещу тях поотделно.

Изразителност (експресивност)

Психологията на македонизма е изразителна (експресивна) психология. Македонистката психология ярко изразява своите чувства, мисли, преживявания и настроения.

Под чувства в психологията се разбират и обозначават разнообразни и различни психологически феномени. Всекидневното съзнание говори за и борави с много широк спектър от т.нар. базисни чувства – жажда, глад, болка, любов, омраза, страх и т.н. По този начин чувствата обхващат голям периметър от психологически явления, които се различават по своята продължителност, интензивност, ниво, характер и съдържание. Например от кратковременна емоция до дълготрайно и дълбоко чувство.

Македонистката психология е завладяваща, ефективна психология. Тя предлага на своите последователи ярки съпреживявания и им дава чувство за значимост и гордост. В случая няма никакво значение, че македонистката психология е построена върху противоречиви формалнологически и фалшифицирани исторически основи. За нейните адепти това не играе особена роля. Те не търсят в нея логика и рационалност, а дълбока личностна емоция и дълбоко завладяващо настроение. Социалната психология отдавна е установила един безспорен факт – щом даден социален факт субективно се оценява от даден индивид като реален, няма никакво значение дали той обективно е реален. Казано съвсем разбираемо – щом македонистите чувстват и изпитват емоции, че са преки потомци на Александър Велики (Македонски), няма никакво значение, че те

обективно не са такива. Звучи парадоксално, но е самата действителност. Психологията не е математика, нито формална логика. Често тя е алогична и ирационална.

Изразителността на македонистката психология се проявява и в македонистките мероприятия. Те са ярки, шумни, цветни, експресивни (не всички, разбира се), понякога приличат на истински сбирцища, често са придружени с музикално артистични мероприятия. Нерядко е налице и психологическа агресивност на чисто националистична основа. Изразителността в случая играе ролята на психологически компенсаторен механизъм. Понеже македонизмът по начало разполага с ограничени ресурси (особено икономически и човешки), той компенсира това много успешно с психологически средства.

Настъпателност

Македонистката психология е настъпателна. Това е напълно очевиден факт. За разлика от нея, българската психология (по отношение на македонския въпрос) е защитна (отбранителна). Стартирала като полуналудничава екзотика в колективната психика на съвсем малка група от хора някъде преди около 140 години, днес македонистката психология се чувства напълно комфортно и е конструктор в съзнанието на стотици хиляди македонисти. Това е огромен скок напред и голям успех за нея, което може да бъде обяснено и с правилно избраната психологическа стратегия – настъпателна (атакуваща).

За успокоение на българите настъплението на македонистката психология стигна своя предел. Дори през последните години тя бележи видимо отстъпление. Самият македонизъм никога няма да го признае, но фактите са очевидни. Македонистката психология не печели вече нови привърженици, дори започна да ги губи, но много бавно и много неравномерно. Днес живеем в съвсем различно време от 1945-1992 г. – разцветът на македонизма и първият му много силен тласък. Тенденцията е пречупена, но само извън територията на Република Македония.

По инерция обаче македонистката психология продължава и през 2009 г. да е настъпателна, дори на моменти – разюздано агресивна. Съвсем видимо тя вече не разполага с напълно адекватни психологически инструменти и трябва да се бори на много фронтове, които преди не са съществували в цялост – български, гръцки, албански, дори вече и сръбски (проблемите между Сръбската православна църква и т.нар. „Македонска православна църква“). Няма как да успее. Почти сигурно е, че през идващите десетилетия македонистката психология от настъпателна ще се превърне в отбранителна, но не защото тя го иска и това ѝ харесва, а защото противниците ѝ ще набират все по-значителна мощ и превес.

При българската психология най-вероятно ще се наблюдава обратния процес относно македонската проблематика – от отбранителна тя ще стане настъпателна.

Субективистичност

Субективистичността на психологията на македонизма е последната ѝ много характерна нейна психологическа черта. От психологическа гледна точка обективната реалност (света) се възприема и интерпретира от субектите по три възможни начина: 1) обективно; 2) субективно; 3) субективистично. Обективно

означава, че реалността се възприема напълно адекватно (истинно). Субективно ще рече, че действителността се възприема отново адекватно (истинно), но пречупена през субективността на индивида – създава се субективна картина на обективния свят. Субективистичното възприемане на света е по принцип неистинно, като най-често то е плод на човешкото въображение и фантазия.

Вижте какво пише например македонистката организация Световен македонски конгрес в своята „Македонска национална програма“ от 7-8 август 1993 г.: „...Македония е света, благословена и библейска земя, люлка на християнството, майка на православието и център на световната писменост...“ [10]. Напълно определено това е субективистично (неистинно) възприемане на действителността, но седи и е публикувано в официален македонистки документ. Можем почти до безкрайност да привеждаме подобни илюстративни примери за субективистичността на македонистката психология, но смятаме това за напълно излишно. Приведеният пример е напълно достатъчен. Освен че искрено развеселява душата и звучи напълно нелепо, то той предизвиква и други много по-сериозни въпроси за увредената човешка психика и ни запраща право в дебрите на психопатологията и зоната на здрача.

Субективистичността на македонистката психология не означава обаче, че тя възприема реалността само по неистинен начин. При нея субективистичността обаче е ежедневие и норма на психологическо поведение. Субективистичността и македонизмът са братя-близнаци. Ето защо той трудно може да бъде атакуван психологически по рационален начин, трябва по ирационален, но затова ще стане дума по-нататък.

1.2. Носители на македонистката психология

Носителите на македонистката психология са субектите, които са под въздействието на македонизма и поведението им е детерминирано от македонистката психика (индивидуална и колективна). Преди да започнем обаче разсъжденията по същество е необходимо да направим три много важни уточнения.

Първо, не е много трудно да бъдат идентифицирани субектите на македонистката психология, но това е само първата крачка, която трябва да се направи. Следващите крачки всъщност са по-трудните.

Второ, субектите на македонистката психология са доста нееднородни. Само на пръв поглед македонистите и тяхната психология изглеждат единни. Всъщност македонистите представляват пъстра палитра от различни конфигурации и групажи, които се различават по ключови елементи на психологията, идеологията и македонисткото поведение.

Трето, носителите на македонистката психология не са застинали явление. Те, както и самата македонистка психология, търпят непрекъснато развитие. Едни са били в миналото, други са в настоящето, трети ще бъдат в бъдещето. И това е напълно естествено.

За целите на нашия анализ първо нека направим опит грубо да отграничим носителите на македонистката психология. Кой са всъщност те? Съвсем накратко казано – най-различни субекти – индивидуални и колективни.

Индивидуалните македонисти (индивидите) се различават по между си, но ги обединява македонистката психология и най-вече македонисткото поведение. Тук е мястото да кажем, че македонистка психология без македонистко поведение, не е „чиста“ македонистка психология. По начало обаче македонистите имат ясно изразено македонистко поведение, като обикновено то рядко съществува в латентно състояние. Не е често явление „тихата“ македонистка психология.

В този ред на мисли изниква съвсем логичният въпрос – не можем ли, макар и приблизително, да уточним броят на индивидуалните македонисти – колко души са те? Принципно отговорът на този въпрос е възможен. В момента съществуват разработени социалнопсихологически методи и съответен методологичен, методичен и емпиричен инструментариум (главно от областта на математическата статистика) за точното им изчисляване. Да се реализира на практика една такова изследване към днешна дата обаче е чиста утопия и то по никакъв начин не може да се обективира наяве. Единственият начин е да се използва методът на експертната оценка. Авторът обаче не се наема да назове конкретния брой лица, носители на македонистката психология, това си е направо чиста спекулация. По спекулациите най-силни са македонистите, но ние не искаме да приличаме на тях. Все пак да кажем, че по наше скромно мнение носителите на македонистката психология никак не са малко – вероятно са няколко стотин хиляди.

Интересното е, че индивидуалните носители на македонистката психология представляват шарена смесница от различни характерологични профили. Характерът е една от най-важните съставки на психологията на личността. Той (характерът) е обичайният начин за мислене на индивида, неговите типични чувства и обичайно поведение. Характерът е самостоятелно и независимо понятие. Характерът на отделния индивид се определя от съответни цялостни образувания – чертите на характера. Важен психологически феномен е т.нар. организация на характера, който феномен за разлика от чертите на характера, представлява цялостно единство и за него се съди по поведението и нагласите на индивида.

Няма единен македонистки характер (от психологична гледна точка), но у немалка част от носителите на македонистката психология се наблюдават белезите на т.нар. психотичен характер. В широк смисъл синоним на психотичния характер е понятието погранична личност. Един от най-важните признаци на психотичния характер е загубата на обективната граница между индивида и обектите на външния свят (реалността). Не е излишно обаче да се знае, че индивидите с психотичен характер не са психично болни (нямат психози). Македонистите най-често си живеят в свой собствен свят където границите между илюзия, фалшификация и лъжа, от една страна и реалност, от друга страна, са напълно размити. Македонистката психология е базисно увредена психология – тя по начало е илюзорна, неадекватна и нетолерантна психология. Македонистите непрекъснато обвиняват, пустосват, ругаят, обиждат, презират – на тях винаги другите са им виновни.

Колективните македонисти (групите от македонисти) също носят най-характерните белези на македонистката психология – нетолерантност,

агресивност, вземано на желано за действително, примитивна омраза срещу съседните народи, най-вече срещу албанците, българите и гърците. Както и при индивидуалните македонисти и колективните такива не са еднородна група от психологическа гледна точка. Много различни са и по големина – от малки групи от по няколко човека, през средни по големина групи от по няколко стотин адепти, до големи формирования с държавно-правни характеристики.

Колективите от македонисти притежават всички черти на типичния колектив. Колективът е вид социална група много добре изследвана от социологията и социалната психология. Колективът най-често се схваща като силно развита група, членовете на която имат общи споделени ценности и преследват общи социално значими цели. В конкретния случай общата споделена ценност е македонизмът, а общата социално значима цел – обединената (териториално, политически и психологически) македонистка държава.

Това социално образование (колективът) притежава обаче и доста негативни черти. В колектива почти напълно изчезва и се претопява отделната личност. Македонистките колективи са типични тоталитарни колективи. Те биват използвани само за поддържане образа на демократичност, но това всъщност е фасадна, фалшива демократичност. Структурата на една част от македонистките колективи не се различава съществено от структурата на войнишките (армейските) колективи – дисциплина, почти сляпо подчинение на ръководството, безкритично приемане на македонистката психология, готовност за жертви и лишения. По-голямата част от македонистките колективи обаче са доста аморфни, със силно изразени вътрешни противоречия и конфликти, с масови претенции за вождизъм (стара и хронична слабост на македонизма) и хлабава дисциплина.

И двата споменати видове македонистки колективи се спояват преди всичко от социалнопсихологически фактори – омраза спрямо немакедонистите (на практика почти всички останали), чувство за превъзходство над другите хора и комплекс за малоценност прикрит зад агресивни действия и яростна словесна защита на македонизма.

1.3. Похвати на македонизма

Македонизъм и нацизъм

Похватите на македонизма са много интересни от гледна точка на психологията и на масовата пропаганда, но са много слабо изучени. Те представляват интерес и затова, че са много ефективни и могат да служат като христоматиен пример за масово промиване на съзнанието и мозъците на голяма група от хора.

Някои от македонистките похвати не отстъпват на нацистките им съответи и пропагандните методи на д-р Йозеф Гьобелс, като единствено се различават по мащаба им на приложение. Къде е хитлеристка Германия, къде е Вардарска Македония. Учителят на македонистите – мракобесникът Гьобелс, владее много добре методите на агресивната пропаганда. В памфлетичен и полемичен стил чудовището Гьобелс използва кратки, достъпни и ярки послания към аудиторията, които завършват с широки и често напълно елементарни обобщения. Говори

съвършено просто и завладяващо за сложни неща, докосващи сърцето и емоциите на всеки един човек, дори лумпенизирания: „Твоето отечество се нарича Германия. Обичай го повече от всичко и най-вече на дела отколкото на думи! Враговете на Германия са твои врагове. Ненавиждай ги с цялото си сърце! Онзи, който оскърбява Германия, оскърбява и теб. Вдигни юмрука си срещу него!” [11]. Звучи твърде познато. Македонистите говорят по подобен начин.

Основни психологически похвати на македонизма

Ние нямаме възможност подробно и детайлно да представим основните психологически похвати на македонизма, ето защо се спираме само върху най-съществените. Нека ги разгледаме един по един.

Създаване на психологическа общност

Може би най-важният похват на македонизма е създаването, налагането и развитието на чувство за психологическа македонистка общност в пределите на Вардарска Македония и излизаща извън нейните териториални граници. Психологическа общност, която обхваща трите главни части на единната географска област Македония – Вардарска, Егейска и Пиринска. Има една македонистка песен например, в която се пее дословно: „Край Вардар македонци, край Егей македонци и край Пирин македонци”. Този рефрен се повтаря непрекъснато от македонистката психологическа пропаганда като някаква будистка мантра – Вардар, Егей и Пирин. При българските крайни националисти също се наблюдава нещо подобно – те от сутрин до вечер си говорят за Мизия, Тракия и Македония, но пропагандните им усилия не водят до нищо съществено и никой не ги приема на сериозно, докато македонистката пропаганда хваща декиш край Вардар.

Македонизмът прави това поради две главни причини. От една страна, да създаде чувство за неизпълненост и незавършеност на „македонисткия национален идеал”. За македонизма няма никакво значение, че Егей отдавна и безвъзвратно е дебългаризиран („демакедонизиран”), а в Пиринския дял македонизмът не можа и не може да инкасира никакъв успех. От друга страна, да предизвика негативни емоции и съответни действия срещу „потисниците” на македонизма и македонистите – българите и гърците.

За наше удовлетворение македонизмът не постигна генерален успех в основния си стратегически замисъл – да създаде македонистка психологическа общност (единно македонистко психологическо пространство) в Егейска и Пиринска Македония, но това не значи, че няма да продължава да опитва, отново и отново. Все пак той успя да формира някои македонистки анклавни в тези територии, но те нямат на практика никакво влияние и са под изключително силен психологически натиск, който почти ги парализира и напълно сковва действията им.

В наши дни македонизмът пробва активно в ново направление – Албания. Тук отново битката ще се води между македонистите и българите. Вероятно новата схватка ще бъде спечелена отново от нашите, защото както казва Хаджи Пируши (председател на дружествата на българите в Албания): „Македония няма мощ, а България е голяма държава” [12].

Фалшифициране и промиване на самосъзнанието

При фалшифицирането на самосъзнанието на хората македонизмът постигна забележителен „успех“ във Вардарска Македония. Само за няколко десетилетия той промени самосъзнанието на стотици хиляди хора от българско в „македонско“. Този очевиден факт все още не е получил задоволително психологическо и социалнопсихологическо обяснение от българските изследователи. Как стана така, защо успя македонизмът, защо ние не се противопоставихме психологически (политически, юридически и икономически не можехме)? Това обаче е огромна друга тема и ние само я поставяме без да правим опит да я анализираме и коментираме.

Веднъж фалшифицирано самосъзнанието бива промивано дори ежечасно. Това е обективна необходимост за македонистката психология. Ако тя не поддържа постоянно фалшификацията си, македонисткото самосъзнание може да се разпадне или видоизмени. Това е смъртна опасност за македонизма и той прекрасно го разбира.

Македонисткото самосъзнание не е обаче веднъж завинаги даден и застинал феномен, както впрочем и всяко друго национално, етническо и религиозно самосъзнание. То (македонисткото самосъзнание) може да бъде променено по принцип. Македонисткото промиване на самосъзнанието използва ограничен арсенал от психологически техники, някои от които напълно примитивни. При македонизма не бива да търсим голяма дълбочина и някаква особена сложност. От психологическа гледна точка той е доста повърхностно образувание. Използва базови психологически конструкти – „ние“ срещу „другите“, „добрите“ срещу „лошите“, „бялото“ срещу „черното“.

Създаване и насаждане на омраза

За македонистката психология е много важно да създава и насажда омраза срещу „противниците“ на македонизма и македонистите – главно непосредствените съседи и най-вече българите. Македонизмът тук не подбира никакви средства и води напълно разюздана и примитивна пропаганда на първосигнално ниво.

Македонистката пропаганда не остава обаче само на ниво психология – тя използва и фашизоидни футболни запалняковци за да напада и физически да малтретира българи. Така например на 14.10.2007 г. по време на „приятелски“ футболен мач между ЦСКА (София) и Вардар (Скопие) игран на градския стадион в столицата на Република Македония агитката на Футболен клуб „Вардар“ се нахвърля върху българските малобройни запалняковци (около 30 човека) с камъни, бухалки, железни прътове и крясъци: „Смърт на българите!“, „Българи – татари!“, „Българи – цигани!“. Агитката, самонарекла се „комити“, напада дори българските журналисти в ложата на стадиона, които заснемат мелето и ексцесиите около игрището. Българските запалняковци, предвождани от човек с прякор Дучето, отвърщат на удара и пукват няколко македонистки глави. Полицията се намесва със закъснение. Вероятно всичко това не е било напълно случайно и нещата са били планирани предварително [13].

Насаждането на омраза е нещо съвсем обичайно за македонизма, дори банално ежедневие. Нещо повече – той е построен върху афекта на омразата и изцяло разчита на нея. Македонизмът комуникира всеки ден и без прекъсване с говора на омразата. И много повече – промива мозъци, насъсква деца, бие

старци, гори книги, бута паметници, заличава гробища и препогребва мъртъвци, изстъргва фрески в църкви и боде очи на светци, скалъпва съдебни процеси, хвърля майки-кърмачки в затвора, троши паметни плочи, краде история, подиграва се със съседите, пише комични петиции. Македонизмът в наши дни е здраво приклеен от всички страни и затова се опитва да изнесе антибългарската психологическа пропаганда извън собствените си предели – поради тази причина е затынал в тресавищата на злобата и омразата.

Трябва да се отбележи обаче, че създаването и насаждането на омраза спрямо другите (немакедонистите) изпълнява и още една функция – да консолидира в психологически план самите македонисти. Омразата сплотява хората, това е неоспорим социалнопсихологически факт. Тя (омразата) посочва и идентифицира безпогрешно врага – създавайки в психологически план визията на другостта, различността и не-аза.

Македонистката психология е създала, поддържа и вероятно и за в бъдеще ще развива обидни стереотипни клишета за българите и за гърците – главните му психологически опоненти. Македонизмът с перфидна злоба и искрена омраза е формирал психологически образите на „българина – татарин“ и „гръка – циганин“. Отново няма никакво значение, че това е в пълно противоречие с реалната действителност и простата житейска истина. Напоследък македонизмът пусна в оборот още един продукт от арсенала на омразата – започна да лансира и да пробутва клишето за „черни български чудовища“ [14]. С тази абсолютно неприемлива квалификация македонизмът „описва“ както висши представители на българските институции, така и обикновените българи.

Много характерно за македонизма е и това, че насажда омраза не само срещу обикновените хора, но и срещу целокупните държави, в които компактно живеят неговите „неприятели“ – Република България и Република Гърция. Македонизмът мрази не само хората, но и държавите и институциите им. Също както при нацизма в Хитлеристка Германия.

Македонизмът в ролята на жертва

Един от любимите похвати на македонизма е влизането му в ролята на жертва. Даже в случая той се е изработил психологическо клише – македонистите в ролята на невинни агънца, които всеки момент ще бъдат разкъсани от вълците-съседни. Най-страшният и свирепият вълк, разбира се, е българският.

Великолепна илюстрация на казаното е македонистката песен „И ние сме деца на Македония“. Да приведем няколко строфи и да ги разтълкуваме психологически: „И ние имаме право да живеем, какъвто живот и другите живеят. А ние страдахме, гладни умирахме. Нямахме свобода, никакви правдини, когато ги търсехме в затвора се озовавахме, хвърляха ни във фурни за да ни изгорят. Чупят ни пръстите и кръвта ни пият, но ние сме смели и умирахме гордо. Парола имахме: смърт или свобода, смърт или свобода за Македония, за Македония, земя поробена“ [15].

Приведените строфи са квинтесенция на македонистката психология. Тя се базира на няколко прости и напълно разбираеми стереотипни клишета: 1) ние не бяхме свободни и живеехме ужасен живот, а сега (днес) сме свободни и щастливи; 2) нашите противници (българи и гърци) не са човешки същества, а изверги; 3) ние сме жертви, които и в наши дни трябва да се борим за поробените

ни братя от Пирин и Егей. Именно защото е елементарна, тази психология е завладяваща. Македонистите изобщо не се интересуват от историческата истина, цялата им историография и национална митология, както е известно, са построени въз основа на омразата, лъжата и фалшификацията. Те самите са убивали като животни в скотобойна хиляди хора, само защото са българи. Психологическата им пропаганда обаче твърди точно обратното – те са невинните жертви на меко казано лошите съседни.

Представяйки се за невинни жертви македонистите си имат два любими рефрена, които повтарят до втръсване под път и над път – единият по отношение на България, другият по отношение на Гърция.

Невинното население на Вардарска Македония било жертва на някаква „българска фашистка окупация“ за периода от 1941 до 1944 г. За това, че същото това население посреща българската войска като освободителка, което е документирано в стотици документи, вкл. на архивни киноленти – нито дума. Чиста и опашата македонистка лъжа и нескопосана македонистка пропаганда в действие. В случая трябва да отбележим, че българската психологическа пропаганда има великолепно словосъчетание за същия времеви период, диаметрално противоположно на македонисткото – „присъединяване на новоосвободена земя към майката Родина“.

Всички гърци пък са им виновни за т.нар. „прогонване на децата-бегълци от Егейска Македония“ по време на гражданската война в Гърция през 1948 г. Македонистите обаче не правят даже и намек, че около 20 000 от общо 28 000-те деца на възраст между 2 и 14 години са с българско етническо самосъзнание, а 8 000 от децата са гърци, като всичките те са изведени организирано и целенасочено от страната от Демократичната армия на Гърция и разселени впоследствие по цяла Европа (най-вече в страните на създаващия се по това време т.нар. социалистически лагер).

Представяйки се като жертви македонистите преследват и друга една психологическа цел – да предизвикат съчувствие, състрадание и подкрепа от други (главно небалкански) нации и държави. С чиста съвест можем да кажем, че в случая крадецът с пълно гърло вика: „Дръжте, крадеца!“

Глава втора. Развитие на македонистката психология

2.1. Зараждане на македонистката психология

Въпросът за зараждането на македонистката психология е много заплетен. Това се обуславя от много фактори, но основните са три. Първи фактор – коренно различната интерпретация на проблематиката в българската, гръцката и македонистката литература. Втори фактор – на практика липсват научни и научнопопулярни изследвания за зараждането на македонистката психология. Трети фактор – огромна част от научния психологически инструментариум е напълно неприложим със задна дата – моментът за изследване зараждането на македонистката психология е безвъзвратно и окончателно изпуснат. По този начин ни остава да се уповаваме и осланяме само на документи и тяхната често

съвсем свободна интерпретация, които документи обаче в голямата си част са историко-политически, но не и собствено психологически.

В случая съществуват две основни тези (виждания) – българска и македонистична. Да се спрем накратко върху тях.

Според огромния брой български изследователи македонистката психология (македонизмът) се заражда и произлиза като допълнение на Сръбската национална доктрина – като нейно начало се визира най-вече т.нар. „Начертание“ [16]. Начертанието е създадено от сръбския учен, дипломат и консервативен политик Илия Гарашанин (1812-1874) през 1844 г. И. Гарашанин в „Начертанието“ не се занимава специално с македонската проблематика, а в него има отделени само няколко страници под наслов „Най-напред да определим нашите отношения спрямо България“. Като цяло сръбският визионер е неутрално и дори прагматично настроен спрямо България и българите. В качеството си на голям геополитически стратег обаче той интуитивно е чувствал, че отношенията с България са от решаващо значение за сръбските домогвания и интереси на Балканите. Историята потвърди предчувствието му, особено що се отнася до Македония. Вече второ столетие двете съседни страни с променлив успех водят битката за тази неспокойна земя.

Впоследствие сръбската национална доктрина е доразвита и многократно усъвършенствана съобразно изискванията и злобата на деня. Тя става изключително агресивна спрямо Македония и започва да пледира за пълното изтласкване на българите от нея. Появява се нова, упорито и последователно преследвана основна стратегическа цел – „македонизиране на българите от Македония“. Македонизирането на българите се построява теоретически и изпълнява практически върху шест основни тезиса:

Първи тезис – трябва да се твърди формално и непрекъснато, че македонските славяни не са нито българи, нито сърби, а отделен народ – македонци;

Втори тезис – с всички средства българският македонски диалект непрекъснато да се отдалечава от българския книжовен език (българската езикова и книжовна норма);

Трети тезис – сръбският език все повече да навлиза в „македонския“ език;

Четвърти тезис – в перспектива да започне да се използва сръбската вместо българската азбука;

Пети тезис – да се неутрализира дейността на Българската екзархия и да се заклеймява тя като денационализаторска;

Шести тезис – да се внушава по всякакъв начин, че „македонците“ нямат нищо общо с българите.

Напълно категорично можем да кажем, че в наши дни сръбската национална доктрина е изпълнено почти на сто процента на територията на днешната Република Македония. Това е безспорен факт. Единствената непълнота се наблюдава в третия тезис – съвременният „македонски“ език започна да показва елементи на пуризм (очистване) от сръбския език. Това се отнася обаче само за „македонската“ книжовна норма, на която говорят доста малко хора в Република Македония. Живият език на който се говори (особено в Скопие) продължава да е пълен със сръбизми, които не са част от „македонския“

литературен език. При първият тезис също се долавя някакво пропукване – част от идеолозите на македонизма започнаха да твърдят, че те не са славяни (различни, но все пак подобни на българите и сърбите), а преки потомци на древните македони.

Ключов, както и преди стотина години, си остава първият тезис. Другите са всъщност производни на него. Той обаче все още не се е окончателно наложил (в историческа перспектива) и не е още безапелационна (категорична) даденост. Иначе няма никакъв смисъл българите да продължават да водят сражението за Македония. Тогавашната, днешната и бъдещата македонистка психология с пяна на уста е твърдяла, твърди и ще продължава да твърди, че „македонците” са отделен народ, и че е съществувало, съществува и ще продължава да съществува напълно и изцяло обособено „македонско” национално съзнание. Защо ли е обаче тази неистова македонистична психологична пропаганда? Отговорът е пределно ясен и бode право в очите – македонизмът се чувства несигурен и разбира, че *все още не е спечелил окончателното сражение*. Битката за Македония многократно е печелена от македонистите, но войната още не е – полковете му оредяват, мунициите са на привършване, духът му е разколебан. В това няма никакво съмнение.

От психологическа гледна точка няма почти никакво значение откъде идва идеята за македонизма – от Сърбия или от местни „македонци”. От историческа, политическа и юридическа гледна точка обаче, това не е така. Веднъж зародила се македонистката идея започва свое самостоятелно съществуване, развива се и укрепва. В наши дни тя се намира в цветущо здраве и в много добра кондиция. Психологически македонизмът преживява сложно развитие като преминава през всички фази на македонисткия жизнен цикъл – раждане (като малки анклавии на територията на цяла Македония), разцвет (във Вардарска Македония) и смърт (в Пиринска Македония).

За разлика от българските изследователи, македонистките им „колеги” имат съвсем различно виждане по въпроса. Те твърдят, че македонизмът не е създаден изкуствено, а си съществува по македонските земи от паметивека. Психологически погледнато, те всъщност нямат никакъв друг избор, освен да настояват на своето си мнение.

Както вече споменахме не съществуват никакви представителни психологически научни изследвания, които да верифицират българската или македонистичната гледни точки. Остават само не-психологическите артефакти. Те са категорични и недвусмислени – първите плахи кълнове на съвременния македонизъм поникват преди около 140 години и те са „посадени” от човешка ръка. Македонистката психология не е продукт на собствено и самостоятелно развитие и саморазвитие, а е резултат от целенасочена външна намеса и пропаганда, която неутрализира, подменя, преобразува и фалшифицира обективната истина.

2.2. Настояще на македонистката психология

Настоящето на македонистката психология е това, което тя представлява в съвременното. Само за днешния ден на македонистката психология би могло да се

напише отделно монографично изследване. Ние обаче се ограничаваме единствено с маркиране на най-важните ѝ характеристики.

Първа характеристика. Македонистката психология е напълно еманципирана и отделена от сръбската национална психология. Македонизмът през 2009 г. е изцяло завършен психологически, социологически, идеологически, политически и юридически продукт. Това много често не се разбира от българите и те по инерция свързват македонизма със сръбството и говорят подобно на самите македонисти с напълно остарели и неправилни клишета за „сърбофили“, „сърбомани“, „сърбокомунисти“, „сърбоболшевики“, „югосталгици“, „титовисти“ и т.н. Действително има и такива сред съвременните македонисти, но те са само едно кресливо малцинство. Преобладаващата част от колективната и индивидуалната македонистка психология не е вече сърбофилска, а чисто македонистка. Това е напълно нова характеристика и радикално различен нов момент.

Сигурно много изненадващо за голям брой български читатели ще прозвучи твърдението на Славенко Терзич (директор на Института по история към Сръбската академия на науките) от 1995 г., че „през целия период след Втората световна война сърбите в Социалистическа република Македония бяха ограничавани в свободното развитие на тяхната национална и културна идентичност. Сърбите бяха, в истинския смисъл на този израз, граждани от втора категория. Македонските власти смениха фамилиите им със сила като промениха окончанието „ич“ със „ски“ (Йованович – Йовановски)...“ [17].

Втора характеристика. Македонистката психология се сблъсква и е изправена пред нови невиджани до сега предизвикателства. Психологически македонизмът се нуждае от предефиниране на основните си базови постулати и той започна да го прави. Македонистката психология е призвана да изпълнява по нов начин някои от основните психологически механизми за сплотяване на големи групи от хора – психологическо заразяване, психологическо консолидиране, създаване на общ психологически комфорт и благоприятен социалнопсихологически климат.

Трета характеристика. Македонистката психология трябва вече да води психологическа борба на повече от един фронт – преди беше само българския. В миналото срещу българите бяха използвани всички средства на психологическата война и те успешно бяха почти напълно демонизирани в колективната и индивидуалната македонистка психология. Македонистите даже прекалиха с охулването и донякъде се постигна обратния ефект. Това обаче е история. Днес македонистката психология трябва много бързо да мобилизира допълнителен огромен психологически ресурс за да създаде негативен психологически образ на гърците във връзка с епичния спор за името на младата държава край Вардар. Като прибавим и това, че спрямо албанците също тлее латентно психологическо противопоставяне задачата пред която се изправи македонистката психология става много трудна за разрешаване. Вероятно македонистката психология ще избере стратегията на „окопната война“ и ще тръби, че „врагът дебне от всички страни“. Тя всъщност разполага с крайно ограничени варианти за маневриране. Македонистката психология няма стратегически съюзник на Балканите психологически погледнато. Само преди две десетилетия години не беше така.

2.3. Бъдеще на македонистката психология

По начало с бъдещето се занимава науката футурология. Тя е комплексна научна дисциплина, която претендира да има и да дава системни знания за бъдещето, които са от изключително значение за органите и институциите на трите вида власти – законодателна, изпълнителна и съдебна. Наименованието футурология възниква за първи път през 1943 г. като то е предложено от немския професор по социология Осип Курт Флехтхайм [18]. Много важно е да се знае, че Флехтхайм си представя футурологията като чиста наука – противопоставена, както на идеологията, така и на утопията. В тази връзка в чист вид футурологията не е напълно приложима за анализ на психологията на македонизма, защото той не е „чист“ продукт, а е точно идеология (македонизъм) и политическа утопия (обединена Македония под лоното на македонизма).

Футурологията е донякъде парадоксална наука. Кратките цитати на някои учени-футуролози са чудесно потвърждение на предното съждение. Герхард Кохер: „Бъдещето ми е напълно ясно. Това, което не разбирам е настоящето“; Фред Полак: „Не съществуват бъдещи факти“; Джим Дейтър: „Всяка идея, която искаме да използваме за да предскажем бъдещето, би трябвало да звучи абсурдно“.

Съвременната футурология използва различни научни методи в опитите си да прогнозира, предсказва и даже обяснява бъдещето. Някои от най-важните научни методи в портфолиото на футурологията са: обществено сканиране, метод на сценария, Делфи метод, история на бъдещето, колело на бъдещето, системно инженерство, анализ на социалните мрежи, морфологичен анализ, анализ на тенденции.

Особен интерес за нас представлява последният научен футурологичен метод. Анализът на тенденции (във футурологичен смисъл) може да бъде дефиниран като начин за събиране на релевантна информация, която да ни послужи да предвидим бъдещи образци (модели) на развитие. От своя страна изследването на тенденциите бива различни видове – жизнен цикъл на тенденции, мега-тенденции, потенциални тенденции и секторни тенденции.

Струва ни се, че прогнозирането на бъдещото развитие на македонистката психология спада най-вече към анализа на секторните тенденции (сектор психология). Веднага обаче трябва да кажем, че е почти невъзможно да се предскаже прецизно с помощта на научния метод секторна тенденция бъдещето на македонистката психология и съответно да се изведат определени виждания по какви пътища ще поеме тя. Тук рискът от грешки е огромен. Дори навлизаме в зоната на спекулативността (недоказателствеността). Все пак да направим опит да прогнозираме най-общо и най-синтетично бъдещото развитие на македонистката психология чрез анализа на нейните тенденции. Времевият хоризонт на прогноза е не по-голям от 20-25 години.

Първа тенденция. Вероятно македонистката психология ще намали психологическата си пропаганда и психологическа агресивност срещу българите и тяхната държава. Разбира се, психологическата война срещу страната на Христо Ботев ще продължи да се води, и то не само по инерция, но тя ще бъде по-

приглушена. Това ще бъде обусловено от три основни фактори. Първият от тях е, че македонистката психология ще насочи острието си основно към други балкански националистични психологии – албанската и/или гръцката. Вторият фактор се предопределя от обстоятелството, че македонистката психология ще смята, че македонизирането на по-голямата част от населението от Република Македония е безапелационно спечелено и няма нужда да се води сражение с вече „победен“ неприятел. Третият фактор е много интересен. Дори днес се наблюдава тенденция да се търсят някакви мостове за сближаване с българите. Преди това бе напълно немислимо, днес има много редки изключения, а за в бъдеще тази тенденция по всяка вероятност ще са засилва. Мостът обаче е проходим само от македонистката страна, от българската е изгорен. Това македонистите не го разбират.

Втора тенденция. Не е изключено още в близкото бъдеще македонистката психология да се насочи към друг основен психологически противник. Македонистката психология няма абсолютно никакъв ресурс да води битка на два основни психологически външни фронта. Най-вероятно на психологическо ниво новият основен психологически противник да бъде гръцката националистична психология. Може да бъде и албанската националистична психология, но почти сигурно е, че няма да е българската.

Трета тенденция. По всяка вероятност македонистката психология ще търси нови пътища и начини за вътрешно психологическо хомогенизиране (уеднаквяване). Всъщност един от най-големите проблеми на македонистката психология е, че тя е вътрешно противоречива и постоянно ражда и възпроизвежда психологически конфликти. Македонистката психология трябва непрекъснато да поддържа най-различни психологически и социалнопсихологически баланси и да води психологически натиск спрямо другите, като същевременно непрекъснато се стреми към собствена вътрешна консолидация. Поради тази причина тя ще прави постоянни опити да се стабилизира психологически по нови направления и чрез различни от досегашните средства. Какви ще бъдат те е почти невъзможно обаче да се прогнозира.

Казаното до тук обаче съвсем не означава, че македонистката психология няма бъдеще. Почти сигурно е, че „духът“ на македонизма е безвъзвратно изпуснат от бутилката и никога повече няма да може да бъде върнат изцяло обратно в нея. Напълно реалистична стратегическа цел обаче е македонизмът да бъде силно неутрализиран, сведен до западно балкански локалитет и като резултат – прекършена волята му за борба. Всичко това е напълно изпълнимо и не е някаква химера. Македонизмът в никакъв случай обаче няма да се предаде сам по себе си. С него трябва да се води безмилостно сражение. Един от главните начини е психологическото противодействие срещу македонизма. Върху това именно психологическо противодействие спираме вниманието си в последната глава.

Глава трета. Психологическо противодействие срещу македонизма

3.1. Необходимост от психологическо противодействие срещу македонизма

Напълно сме убедени, че има необходимост от психологическо противодействие срещу македонизма. Нека обосновем и аргументираме това свое твърдение за да не бъдем голословни.

Първи аргумент. Ако не се противодейства психологически на македонизма то той ще продължава да разпространява безнаказано и нагло да пропагандира македонистката психология извън пределите на Република Македония, респ. сред българите в Пиринска Македония и анклавите от българи в Албания и Гърция, а и навсякъде по света където има възможност и разполага със средства за това.

Македонистката психология традиционно действа като настъпателна психология и не виждаме никакви симптоми в близко бъдеще тя да се откаже от визираната стратегия. Днес българската национална психология има само един ярко изразен външен психологически противник – македонистката психология. Целите и домогванията на последната са в пълно несъответствие (антагонистични) с българските национални интереси и българската колективна и индивидуална психология. Това даже не се нуждае от специално изследване и доказване, защото се вижда и с просто око.

Втори аргумент. След като ние не противодействаме психологически в достатъчна степен срещу македонизма той може да остане (и остава) с погрешното впечатление, че ние сме загубили волята си и желанието си за борба. А това съвсем не е така.

В психологически смисъл волята обикновено се интерпретира като способност на индивида да избира определена дейност и вътрешните (психологически) усилия, които се полагат за да може тя (дейността) да се реализира в действителността. Осъществявайки волево действие човек се противопоставя на властта на непосредствено изпитваните потребности и собствените импулсивни желания. За волевия акт е характерно преживяването не на конструкта „аз искам“, а преживяването на конструктите „трябва“, „длъжен съм“, както и осъзнаване на ценностните характеристики на целите на действието. Волевото решение включва и процеса на вземане на решение, който процес много често е съпроводен от борбата на мотиви и реализацията на акта на избора.

Струва ни се, че волята за борба на българите срещу македонизма и македонистката психология не само че не е сломена, а тя дори се усилва. Битката срещу македонизма може да бъде спечелена в крайна сметка само от обикновените хора и ако те го пожелаят ще се получи. В случая никакви правителствени или други институционални инициативи или формализирани действия ще бъдат от особена полза. Те могат само да катализират, насочат и подпомогнат борбата на народа (обикновените хора).

Трети аргумент. Борбата спрямо македонистката психология и македонизма играе (и ще изиграе) много силна сплотяваща роля за българите и тяхната национална и индивидуална психология.

Македонизмът всъщност е удобен противник за днешните българи по няколко причини. Първо, макар и коварен, той е относително слаб неприятел – няма големи ресурси. Това може и трябва да се използва в максимална степен. Казано съвсем простиичко – македонизмът е беден, немощен е. Второ, в борбата срещу македонизма българите са обединени. Тук между тях разделение няма. Има нюанси само по тактическите прийоми и стратегическите начини на борба. Трето, самият македонизъм е на моменти толкова агресивен и даже налудничав, че мобилизира (макар и на ментално ниво) големи групи и формирования от българи, които иначе са напълно инертни по отношение на национални каузи. Българите в огромната си част са припознали на психологическо ниво македонизма като враг, в истинския смисъл на тази дума. Това обаче е ново явление и само преди десетина години го нямаше налице. Неоченима е помощта за това състояние на нещата на самите македонисти и техните сбирки. Нека да си спомним многолюдния македонистки митинг в Република Македония под надслов „Пирин плаче за Македония“, поднасянето на венци от лумпенизирани македонисти на гроба на българския комунист Яне Сандански придружено с лозунги от типа на „Яне, има още много българи за колене“ и много други подобни щуротии и гаври с паметта на българите и тяхното национално достойнство и себеуважение [19].

Македонистите в днешно време съвсем откровено дразнят българите и постепенно, но трайно формираха ненавист срещу тях. Причините са много – като започнем от мерзкото присвояване на българската история и наглото „помакедончване“ на български исторически личности (Св. Климент Охридски, цар Самуил, Гоце Делчев), преминем през фалшифицирането на български писмени паметници светини („Български народни песни“ на братя Миладинови) и завършим с откровените лъжи от рода на „антифашистката борба срещу българския фашистки окупатор през периода 1941-1944 г.“.

Българите всъщност изживяха истински културен и психологически шок след падането на желязната завеса между България и Република Македония след 1989 г. Те напълно наивно, дори глупаво си мислеха, че жителите на югозападната им съседка едва ли не с отворени обятия ще тръгнат към тях. Реалността обаче се оказа съвсем различна – отвъд Осогово имаше само ненавист, лъжа и фалшификация. Македонизмът бе посял безпроблемно семената на различието, отгледал на спокойствие житото на противопоставянето и ожънал с наслада нивата на омразата. Днес обаче илюзиите са напълно загубени и превърнали се в пепел. Всяко зло за добро. Българите просто трябва да изчистят гумното.

3.2. Психологически натиск срещу македонизма

Осъзнаването на необходимостта от психологическо противодействие срещу македонизма е обаче само първата стъпка. Нужни са и конкретни психологически действия срещу този отявлен, злобен и примитивен

антибългаризъм. Тяхната ефективност и ефикасност силно ще се повиши ако са придружени и с политически, юридически и икономически методи и форми на борба. Но това е друга плоскост на анализ и нека се върнем отново към психологическата сфера.

Психологическият натиск срещу македонизма може да има много измерения. Вариациите тук са почти неизчерпаеми. Става дума както за индивидуални, така и за колективни психологически действия. Представяме само най-важните, по наше скромно мнение, елементи на психологическия натиск, които могат да бъдат използвани срещу македонистката психология и македонизма като политическа философия.

Първи елемент на психологическия натиск. Стратегически погледнато и в дългосрочен план първият основен елемент в психологическия натиск е тоталната психологическа борба срещу същността на македонизма – македонисткото съзнание и самосъзнание.

По начало всеки неприятел, включително и македонизма, трябва да бъде атакуван в най-слабото и в най-уязвимото му място. Това е ясно от векове и не се е променило и до ден днешен. Така вероятно ще бъде и след хиляда години. Обосновано е доста добре за първи път още от китаеца Сун Дзъ вероятно в началото на пети век преди Христа [20]. Убедени сме, че именно македонисткото съзнание и самосъзнание е най-уязвимото място на македонистката психология и на македонизма като цяло. Ако те бъдат неутрализирани и/или преобразувани сградата на македонизма ще рухне като картонена кула. Сгромолясването на македонисткото съзнание и самосъзнание със сигурност ще повлече след себе си на принципа на доминото и много други македонистки психологични констелации.

Втори елемент на психологическия натиск. Срещу македонизма и неговата психология трябва да се води психологическа борба по всички възможни направления и във всички възможни сфери.

Тук не трябва да има никакви скрупули. Лъжците, фалшификаторите и българомразците не трябва да имат никаква мира и постоянно да им пари под петите. Те просто не знаят какво ги очаква, когато българите се разярят и сплотят срещу македонизма. Конфликтът им с гърците за името ще им се стори сравнен с нашето тотално противопоставяне като детската игра на стражари и апаши. Петиции, протести, ноти, агресивна медийна психологическа подкрепа и настъпателност, координирани и съвместни психологически действия на хора на политиката, бизнеса, изкуството, културата, науката и спорта.

В случая е важно е да се отбележи едно много важно обстоятелство. Борбата срещу македонистката психология би трябвало да се води само срещу най-отявлените нейни представители и пропагандатори. От психологическа гледна точка най-добре е да не се допуска психологически реваншизъм и еднакво третиране спрямо македонистите. Обикновеният македонист трябва да бъде психологически пощаден. Омразата е патент на македонистите, а не на българите. Те мразят всички българи, ние само македонистите.

Трети елемент на психологическия натиск. Много е важно психологическата борба срещу македонизма да се прехвърли на неговата територия, разбирано в буквалния смисъл.

Една от най-големите психологически грешки в сражението срещу македонизма е, че битката се водеше основно на територията на Пиринска Македония. По този начин на македонизма се предоставяше стратегическата психологическа инициатива и той си разиграваше спокойно коня в нашия заден двор. Македонизмът трябва да бъде ежеминутно притесняван, атакуван и изобличаван непрекъснато и то там където се чувства най-сигурен – в собствената си цитадела. Българите имат достатъчен ресурс да сторят това. Нещо повече, сражението трябва да се прехвърли и разпростре по целия свят – навсякъде където има македонистки формирания и структури. Битката срещу македонизма не е битка само срещу него, всъщност това е битка за България и част от световната битка на доброто срещу злото и на демокрацията срещу тиранията.

Четвърти елемент на психологическия натиск. Много мощен инструмент за психологически натиск е осъзнатият интерес. Всяко човешко същество се движи основно подтиквано от собствените си потребности и интереси. Трябва да се създадат такива психологически условия и да се формира такава психологическа обстановка, че да бъдеш македонист да не е изгодно за самия теб и това да те притеснява душевно, а да бъдеш антимакедонист да ти носи облаги и вътрешна психологическа увереност и даже радост.

3.3. Психологически техники за противодействие срещу македонизма

Психологическите техники за противодействие срещу македонизма са много на брой. Някои от тях се използват отдавна, други едва в наши дни, а трети още не са влезли в арсенала на българите. Психологическите техники за противодействие срещу македонизма могат да бъдат интерпретирани както от процесуална гледна точка (като процес), така и от съдържателна (като същност и съдържание).

На първо място нека да разгледаме процесуалната страна на нещата. Борбата срещу македонизма ще отнеме много време и усилия и ще продължи дълго. Днес обаче ситуацията е доста различна отпреди десетина-петнайсет години. Налице са немалко на брой и то все благоприятни психологически обстоятелства в противодействието срещу него. Първо, македонизмът не ползва силната психологическа и агресивната политическа подкрепа на отишлата в небитието югославска държава. Югославия бе голяма регионална сила разпростряна от „Вардара па до Триглава” с огромен международен авторитет. Второ, психологически българите се мобилизираха като никога досега в битката срещу македонизма. Те вече не само ментално са срещу него, а предприемат реални и често съгласувани действия. Няма съмнение, че съпротивата ще се усилва. Трето, самият македонизъм изпитва силни психологически затруднения защото се трансформира. Когато си в преход поначало си по-податлив.

Македонизмът не може да бъде бутнат и премахнат за една нощ, той е жилав противник. Тук не бива да има никакви илюзии. Сценарии от типа на падането на Берлинската стена са почти напълно изключени. Поради тази причина македонизмът трябва да бъде атакуван постепенно, систематично,

непрекъснато, решително и целенасочено като не се прескачат определени етапи. Според нас основните етапи са два: 1) неутрализиране; 2) преобразуване.

Неутрализирането на македонизма и неговата психология е доста напреднало. На практика той е напълно неутрализиран на територията на Пиринско. Анклавите, които поддържа още там съществуват най-вече благодарение на помощта оказвана му отвън от Република Македония и нямат никакво практическо и психологическо влияние. Не така обаче седи въпроса с другите териториално-политически образувания върху които се е настанил. Тук усилията би трябвало да се удвоят.

Преобразуването на македонизма обаче е в съвсем зачатъчно състояние. Възможност преобразуването на македонизма, а не неутрализирането му, е основната стратегическа цел. Тя ще се постигне много трудно и вероятно не в съвсем пълна степен. Целта обаче е напълно постижима. Преобразуването на македонизма може да доведе като резултат до две главни състояния. Първо състояние – премахване на антибългарската същност на македонизма, но без ребългаризация като психологическа самоидентификация на македонистите. Второ състояние – премахване на антибългарската същност на македонизма, но с ребългаризация като психологическа самоидентификация на македонистите.

На второ място да опишем от съдържателна гледна точка някои психологически техники, които могат да бъдат използвани в противодействието срещу македонизма и неговата психология.

Македонизмът по основополагащо начало е ирационална психология. Той изключително успешно създаде, поддържа и пропагандира ирационалния мит за разделена Македония, окупирана от лошите съседи. Македонисткият мит е с териториални очертания Вардар, Пирин и Егей. Срещу митове и психология можеш да се бориш само с митове и психология. Една от причините българската национална психология да не успее и да не успява срещу македонистката психология е тази, че тя е прекалено рационална – говори сухо и си служи основно с факти, доказателства и история. Психологията иска не рационални аргументи, а ирационализъм и митология. Човек е просто така устроен.

Българската национална психология трябва да противопостави на македонистката психология *нов национален мит*, съобразен с променените геополитически условия. Тук например е неприложим мита за Българската екзархия или Сан-Стефанска България. Според нас новият мит трябва да бъде с други териториални граници – Черно море, Охрид, Дунав и подстъпите на Егей (без самото Бяло море). Не ще и дума, че този нов мит е много по-вълнуващ и завладяващ от македонистичния. Нещо повече – той е реалистичен, изпълним, неконфронтационен и умерен. Още нещо много важно. Българският нов мит е духовен (иска само духовно обединение на българите), докато македонисткият е иредентистки и реваншистки и иска насилствено прекрояване на граници. Този нов общобългарски мит е и напълно модерен и в съзвучие с новите променени обстоятелства защото е поставен на коренно различна основа – твърди, че основният му спояващ елемент не са нито езика, нито територията, нито дори историята, а колективният дух на хората и силното чувство за духовна общност. Новият мит обаче трябва да се транслира и приведе на разбираем за обикновения македонист език.

Агресивната техника е ключов елемент в психологическата борба срещу македонизма. Времето на изчакването и нищонеправенето приключи. Българите се събудиха окончателно от дрямката и съня и поведоха битка срещу това неприкрито антибългарско явление. Те обаче трябва да го правят по-агресивно и по-настъпателно.

В психологията се различават основно два вида агресия – хетероагресия (насочена навън от индивида) и автоагресия (насочена към самия индивид). В случая срещу македонизма трябва да се използва външната агресия.

Борбата срещу македонистката психология и македонизма трябва да се води и с помощта на нетрадиционни психологически техники. Струва ни се, че македонистите много успешно могат да бъдат атакувани посредством *техниките на сатирата и атракционна*. Ние възприемаме македонизма прекалено сериозно и някак си тържествено. А той е направо смешен (на моменти комичен) в буквалното значение на тази дума. Осмиването му е много силна психологическа техника и тя трябва по-често да се използва.

Българската пропаганда например някак си проспа посещението в Република Македония през лятото на миналата година на хунзите принц Мир Газанфар Али Кан и съпругата му Рани Атика, които пристигнаха на летището в Скопие, посрещнати с държавни почести от хора, облечени като войници на Александър Велики (Македонски). И хунзите (живеещи на територията на днешен Пакистан) и съвременните македонисти се смятат за преки наследници на древния пълководец, като си устройоха „родова” среща след 23 века [21]. При пристигането си Али Кан дори заяви: „горд съм, че съм в земята на своите предци”. В македонистките средства за масово осведомяване постоянно излизаха информации, според които обичаите на хунзите, техните облекла и архитектура много напомнят на „македонските” и всъщност става въпрос за един и същ народ, който е бил разделен цели двадесет и три века. Абсолютна нелепост, която оставяме без коментар. Само ще кажем – истинска класическа гротеска.

Също така *техниката на контраста* е подходящ психологически инструмент. Да вземем пример от цирковото изкуство. Почти всеки от нас е наблюдавал на арената на цирка следната ситуация. Цирков здравеняк се опитва да повдигне двестакилограмова щанга и все не успява. Накрая едно слабичко детенце излиза под светлините на прожекторите и уж случайно и небрежно изнася тежестта под смаяните погледи на присъстващите. Македонизмът много прилича на цирковия здравеняк. Той има много желание, но малко възможности. Основната му слабост е, че не разполага с достатъчно ресурси – финансови, човешки, интелектуални, а иска непомерно много. Македонизмът не го пускат в селото, а той пита направо за поповата щерка. Тук атаката трябва да е по оста „възможно-невъзможно” и „желано-действително”.

Заклучение

Борбата срещу македонизма и македонистката психология е общобългарско дело. Тя не бива да бъде политически оцветена или да бъде водена само от определени прослойки или съсловия на българската нация.

Авторът е дълбоко убеден, че само тогава борбата ще бъде ефективна и доведена до успешен край.

Вече много десетилетия българите водят жестоко сражение срещу македонизма, но без особени видими успехи. Това се дължеше преди всичко на външни обективни препятствия, които не позволяваха тази епична борба да се разгърне и целенасочи. В наши дни обаче като никога досега се появила цяла поредица от благоприятни субективни и обективни обстоятелства в противопоставянето на това възплъщение на злото, лъжата и тиранията. Те в никакъв случай не бива да бъдат изпускани. Чудовището израсло, проходило и укрепнало отвъд югозападната ни граница може да бъде смъртно ранено.

Съществен елемент в битката на българите срещу македонизма е психологическата компонента, досега силно подценявана. Целта на тази малка книжка беше да покаже и докаже именно това. Ще сме напълно удовлетворени ако по-голямата част от читателите го разберат, усвоят и приложат.

Авторът напълно съзнава, че не е успял изчерпателно и безпогрешно да осветли сложната проблематика за психологията на македонизма. Като всяко човешко творение и предложеното страда от сериозни недостатъци. Някои автори тези вероятно са спорни, а други дори неправилни. Не това обаче е най-важното. Най-същественото е, че срещу македонизма и македонистката психология трябва да се води непрекъсната, упорита, настъпателна и безкомпромисна борба по всички възможни направления и с всички налични и възможни средства. Тук ролята на психологията е незаменима и е във всякакво съмнение. Камбаната бие за македонизма. Вие чувате ли я вече как ечи?

Литература и Интернет източници

1. Димитров, Б. Десетте лъжи на македонизма. С., ИК „Св. Кл. Охридски“, 2004.
2. Църнушанов, К. Македонизмът и борбата на Македония срещу него. С., 1992.
3. Съчиняването на т.нар. македонски книжовен език. Авт. колектив. С., 1993.
4. Лингвистични студии за Македония. С., 1996.
5. Стоянов, Р. Борба за език. С., Огледало, 2009.
6. Wundt, W. An Introduction to Psychology. New York, Arno Press, 1973.
7. Уемов, А. Л. Системный подход и общая теория систем. М., 1978.
8. Юнг, К. Г. Архетиповете на колективното несъзнавано. Плевен, Евразия-Абагар, 2000.
9. Boulding, K. E. Conflict and Defense: A General Theory. N.Y., Harper, 1962.
10. <http://www.smk-wmc.org/index.asp?content=makedonskanacionalnaprograma&vlang=mk>
11. <http://www.boinaslava.net/thirdreich/imena/Goebbels.htm>
12. <http://www.ndt1.com/article.php/20040731165656471>
13. <http://www.bulswim.info/bul-media07.htm>
14. <http://www.europa.bg/de/htmls/page.php?id=19031&category=374&translation=bg>
15. http://mk.wikisource.org/wiki/И_ние_сме_деца_на_Македонија
16. <http://www.scribd.com/doc/2867251/>
17. Terzić, Slavenko. The Serbs and the Macedonian Question. In: The Serbian Questions in the Balkans. Belgrade, 1995.

18. Flechtheim, O. K. Futurologie – Der Kampf um die Zukunft. Bonn, 1980.
19. http://news.ibox.bg/news/id_1626412730
20. Сун Дзъ. Изкуството на войната. С., ФАМА, 2003.
21. <http://e-vestnik.bg/4243>

За автора

Иван Цанов Цанов е роден в София през 1963 г.

Бакалавър по философия (1988) и магистър по психология (1988) на СУ „Св. Кл. Охридски“. Доктор по икономика (2009).

Научни интереси в областта на философията, социалната синергетика, конфликтологията, социалната психология, социалното управление, спорта. Има над 50 научни публикации в областите от научен интерес.

Научен секретар на Българска асоциация на конфликтолозите.

Генерален-секретар на Асоциация на българските плувци и директор на Център за плувни изследвания. Главен редактор на Интернет медията „Първи български плуven сайт“.

Table of contents in English

Psychology of the macedonism

Ivan Tsanov

Preface

Chapter one. Psychological system of the macedonism

- 1.1. The essence of the macedonism psychology
- 1.2. The bearers of the macedonism psychology
- 1.3. The main psychological methods of the macedonism

Chapter two. The development of the macedonism psychology

- 2.1. Formation of the macedonism psychology
- 2.2. Present of the macedonism psychology
- 2.3. Future of the macedonism psychology

Chapter tree. Psychological counteraction to macedonism

- 3.1. Necessity from psychological counteraction to macedonism
- 3.2. Psychological pressure against macedonism
- 3.3. The psychological techniques for reaction against macedonism

Conclusion

Literature and Internet sources

About the author

Table of contents in English

Psychology of the macedonism

© Author: Ivan Tsanov Tsanov Ph.D., 2009

© Publisher: Association of the Bulgarian swimmers, 2009

All rights reserved!

ISBN: 978-954-92314-4-1